

Megalkotott hagyományok és falusi turizmus Pusztai Bertalan

[9. oldal]

Egy megtévesztő kötetet tart kezében az olvasó. Az alábbi írások egy dél-alföldi faluban végzett etnográfiai terepmunka eredményei. A tanulmányok ugyan egy településsel, annak társadalmával foglalkoznak, mégsem Pusztamérges monografikus néprajzi feldolgozásáról van szó. Az alábbi kötet egy döntően egyetemi hallgatók által írt, a kulturális antropológia módszertanát és szemléletét alkalmazó munka, amely a falusi turizmus, a megalkotott hagyományok és a helyi identitás összefüggéseit vizsgálja. A kutatási téma, a megközelítés és használt beszédmód miatt egyszerre szűkebb és tágabb olvasóközönség érdeklődésére tarthat majd számot. Az olvasók érdeklődése, csalódása vagy öröme nagyban függ majd attól, hogyan gondolkodnak a kultúratudományok hivatásáról, szerepéről a későmodernitás korában.

A kötet részben a kultúratudományoktól szokatlan kérdésekre keresi a választ. Azt kutatja többek között, hogy megoldás-e a vidék problémáira a falusi turizmus? Mi vonzza a látogatókat egy-egy vidéki kistelepülésre? Mit tud és mit akar kínálni a falusi turizmus? Kik és milyenek a turisták, és kik azok a falusiak, akik vendégfogadásra adják a fejüket? Milyen társadalmi változást okoz a koncentrálódó mezőgazdaság mellett a turizmusból megélni akarók megjelenése egy-egy kistelepülésen? Mi a közösségi kommunikáció (public relations) szerepe a mai vidéken? Milyen érdekek alapján szerveződik egy mai falusi közösség? Mi a hagyományok szerepe a falusi turizmusban? Turisztikai termék-e a helyi kultúra? Mi a szerepe a múlt és a jelen kultúratudományának a kultúra árucikké válásában?

Munkánk tudatosan újszerű megközelítéssel kívánt közeledni a vidék bizonyos problémáihoz. A más szemlélet nyilvánvaló lesz a következőkben, mégis érdemes talán itt rámutatni néhány fontosabb pontra. A kötet szerzői alapvető episztemológiai okok miatt nem hisznek abban, hogy a társadalmat, kultúrát le lehet és le kell írni leltározó-osztályozó módon. Nem a holizmus elvét tagadjuk, hanem kiemelt szerepet kívántunk szánni a kultúratudományban jelenlévő fogalmak kritikus újravizsgálatának illetve az értelmezésnek, mely - és ez nagyban befolyásolja e kötet írásait is -

lényegénél fogva töredékes és befejezetlen, pontosabban nem mutatja a befejezettség látszatát. Úgy érezzük továbbá, hogy a monografikus feldolgozások legalább annyira fontosak az adott településeknek, elsősorban azok vezetőinek, hiszen e kötetek általában a szép, vállalható, nemes részleteket szokták szerbe-számba szedni. E megközelítés miatt bizonyos társadalmi és kulturális kérdések tárgyalását elkerülik, ezért relevanciájuk kérdéses. Megfigyeléseink szerint e monográfiák olyan sajátos *batalmi környezetben* és *konstellációban* születnek, mely eleve kizárja a kortárs kultúrakutatás alapvető kultúrrelatív megközelítését és akarva-akaratlan tovább erősíti a kultúráról, annak működéséről kialakuló véleményünk szerint hibás elképzeléseket, esztétikai felfogást. Kutatásunk módszertana is alapvetően eltért: vizsgálatainkat mindig igyekeztük alapvető elméleti kérdések figyelembe vételével folytatni. Kezdettől világos volt, hogy messze nem Pusztamégesről akarunk majd beszélni, hanem a jelen társadalmának és kultúrájának változásairól: az 'ételről', amelyet ugyan Pusztamégesen valóban kiválóan 'főznek', amelynek azonban a 'receptjére' vagyunk nagyon kíváncsiak. A terepmunka során állandó vitázó, polifón, önreflexív beszélgetés jellemezte igencsak különös kutatócsoportunkat.

[10.]

A kutatás kerete

Kutatócsoportunk különlegessége az volt, hogy a vizsgálatokat a Szegedi Tudományegyetem néprajz szakos hallgatói és még hat köztes-európai ország néprajz, etnológia illetve folklorisztika szakos hallgatói végezték. A terepmunka szervezeti kerete az International Summer School for Ethnology Students, másnéven SemEthnoS (Seminarium Ethnologicum Szegediense) rendezvénysorozata volt, az anyagiakról a Ceepus program H-111-es hálózata gondoskodott. A SemEthnoS rendezvénysorozatot az 1970-es évek szlovákiai gyakorlatából átemelve 1996 óta eleinte egy, majd kétévente rendezi meg a szegedi néprajzi tanszék.¹ A rendezvényekkel célunk az, hogy különösképpen a közép-európai oktatók és hallgatók között erősítsük a diszciplína összehasonlító jellegét, megtanuljunk közösen dolgozni, elemezni környező világunkat. Úgy érezzük, hogy nemcsak

¹ Eredetéről, szerkezetéről, hivatásáról, eddigi történetéről Pusztai Bertalan: Interkulturális terepmunka. Nemzetközi néprajzi szemináriumok a szegedi néprajzi tanszéken - megjelenés alatt a Néprajzi Hírekben. Az 1997-es szeminárium nyomán született kötet: Pusztai Bertalan (ed.): Szent és profán között. A szeged-alsóvárosi búcsú - Between the Sacred and Profane. The Pilgrimage Feast of Szeged-Lowertown. Szeged, 1999.

életre szóló személyes kapcsolatokkal gazdagodnak a résztvevők, de a kultúraközi kommunikáció által valóságos megértésig juthatnak el, ami régiókban nem csekély eredmény. Kiemelkedő fontosságú, hogy ezzel az egyes nemzeti etnográfiai tradícióból jövő fiatalok körében sikerül elültetni egy megértésre törekvő, toleráns, a kritikus összehasonlításra alapozott új kultúratudományi felfogást. Rendezvényünk természetesen nem az egyetlen Közép-Európában. Hasonló célokért, bár más szerkezettel, kevésbé terepmunka-orientáltan működik a szlovéniai Mediterranean Ethnological Summer School - MESS.²

A kutatott jelenségek

2001-es szemináriumunk nem véletlenül választotta a falusi turizmus, a megalkotott hagyományok és a helyi identitás kérdéseit vizsgálati tárgyának. Az elmúlt évtizedben sajátos jelenséget fedezhetünk fel Magyarországon: tömegesen tűnnek fel különböző helyi fesztiválok. A felületes szemlélő számára itt valóban hagyományápolásról illetve -újjáéledésről, -élesztésről van szó, alaposabban megvizsgálva a jelenségeket azonban világos, hogy más értelmezést kell találnunk.

Pusztamérges a Dél-Alföldön élenjáró volt e fesztiválok, falunapok, ünnepek megalkotásában nemzetközi töltöttkáposzta- és kakaspörkölt-főző versenyével, illetve Lúdas Matyi libaszépség és libafuttató versenyével. A jelenség azonban nem egyedi, úgy tűnik valóságos fesztivál teremtési láz vonul végig Magyarországon. Néhány dél-alföldi példa segít ezt szemléltetni. A '90-es évek elején rendezték meg először a Csabai Kolbászfesztivált, ahol a kolbásztöltő verseny a rendezvény csúcspontja. Békés megyében az unikalitásra törekvés, a települések önképének sűrített rituális kommunikálásának egyik korai példája volt a megyesegyházi Dinnyefesztivál, mely több mint egy évtizedes múltra tekint vissza.³ Természetesen azonban nem volt unikális a 'recept', sőt ebben az esetben az 'ízesítés' is ismert volt: többek között a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Jármiban⁴ vagy a

[11.]

² Ehhez lásd például: Zmago Šmitek - Rajko Muršič: Mess(age). In: Šmitek - Muršič (ed.): MESS - Mediterranean Ethnological Summer School, vol. 3. Ljubjana, 1999. 7-11.

³ <http://www.medgyesegyhaza.hu/dinnye> [2002.10.30.]

⁴ Eseménynaptár 2000. Magyar Turizmus Rt, 1999. 41.

Heves megyei Heves városában⁵ is rendeznek dinnyefesztivált. Békés megyénél maradva meg kell említenünk, hogy 2001-ben a Békés Megyei Gasztronómiai Fesztiválok Társasága összehangolta a már létező „hagyományokat” és ahol hiányzott új fesztivált alkotott. Ezek természetesen időrendben követik egymást. A kolbász és a dinnye mellett így ma már van sajt- és túrófesztivál (Gyomaendrőd), tarhonyafesztivál (Gyula), birkafőzőverseny (Vésztő-Mágor), kenyérünnep (Orosháza), szilvanapok (Szarvas).⁶

Csongrád megyében is sorolni lehet a hasonló rendezvényeket: Szegeden halászléfőző versenyt és „Szögedi boszorkánynapokat”,⁷ Szatymazon barackfesztivált tartanak, Kübekháza egy estére „operettfaluvá” válik,⁸ Kistelken sajtfesztivált,⁹ Üllésen krumplifesztivált¹⁰ rendeznek. Bizonyos ‘receptek’ persze jól ismertek - halászléfőzés sokféle van: a legismertebb, legkiterjedtebb rendezvény minden bizonnyal Baján,¹¹ de találunk ilyesmit kicsit északabbra a Tisza-tavi Fesztiválon is, amely szintén egy egységes programcsomagban kínálja az öko- és pihenő turizmust, ennek erősítőjeként használva a helyi ünnepeket.¹² A Tisza parti Nagykőrű Cseresznye Fesztiváljáról néprajzi elemzés is született.¹³ A Balaton környéki turizmus is hamar meglátta a lehetőséget e helyi fesztiválokban: napjainkban a rendezvényeket a „Különleges asztali örömök Somogyban” sorozat keretében fogják össze.¹⁴ Nagyatádon így van Palacsintasütő verseny, emellett természetesen van balatoni halászléfőző verseny, Mesztegyőn Rétesfesztivál, az országos ismertségre azonban minden bizonnyal a nagyszakácsi Királyi szakácsok versenye tarthat számot. Ugyanebben a sorozatban Szóládon a bor ünnepét rendezik, melyet (még az étrendben is) követ a Vadászati Gasztronómiai Fesztivál. Ezt Bőszénfán Somogyország testvérmegyéinek főzőversenye követi, majd szüret idején Kaposváron borászati fesztivált tartanak. Nem folytatva most a felsorolást, ki kell még emelnünk néhány nagyobb rendezvényt: a tömegeket vonzó Visegrádi várjátékokat vagy a Balaton mellől a Művészetek

[12.]

⁵ [http://www.agria.hu/\(kastely\)/hnhirlap/archiv/1999/0802/hirhevi.html](http://www.agria.hu/(kastely)/hnhirlap/archiv/1999/0802/hirhevi.html) [2002.10.30.]

⁶ <http://hiros.index.hu/gasztronomia/020306kajafeszt> [2002.10.30.]

⁷ Délmagyarország 2001.07.14.

⁸ Délmagyarország 2002.07.26.

⁹ Délmagyarország 2000.09.27., 2000.09.30.

¹⁰ Délmagyarország 2000.10.21.

¹¹ Éberné Mikó Margit: A bajai halászlé ünnepe – szemiotikai elemzés. Szakdolgozat, JATE Néprajzi Tanszék, 1999.

¹² B. Mezei Éva: Ökoturizmus és Cseresznye Fesztivál. Üzleti7 2002.04.23.

¹³ Sári Zsolt: Van kiút? Egy tiszamenti település túlélési stratégiája, a falusi turizmus. Barna Gábor (szerk.): Természet, kultúra, társadalom. Tanulmányok a 60 éves Bellon Tibor tiszteletére. Karcag-Szeged-Szolnok, 2001. 181-189.

¹⁴ <http://www.somogytourism.hu/asztalioromok.asp> [2002.10.30.] illetve B. Mezei Éva: Palacsintakirály és borkirálynő. Üzleti7 2002.06.10.

Völgyét.¹⁵ E töredékes felsorolás végén Baranyából a találékonyság és kreativitás jó példajaként érdemes még megemlíteni a Káni (ejtsd: Cannes) Filmfesztivált,¹⁶ illetve nem lehet feledni a Baranya megyei Dunaszekcsőt, ahol Pazaurek Dezső számos országos hírnevet szerző turistacsalogatót ötlött ki.¹⁷ A sort még hosszan folytathatnánk, de befejezésül - jelezve, hogy messze nem magyarországi sajátosságról van szó - álljon itt egy külföldi példa is. A helyi fesztiválok és megalkotott hagyományok egyik tökélyre fejlesztett példája, egyfajta „megalkotott játékos valóság” a kelet-csehországi fiktív Wallachiai királyság, melynek nemcsak útlevele van, de tanácsadó füzetet is kiadott arról, hogyan és miért érdemes bevándorolni a királyságba.¹⁸

A ‘pusztamérgesi csoda’

Pusztamérges, Csongrád megyei körülbelül 1300 fős lakosságú település. A rendszerváltást követő gazdasági hanyatlása az egész országot sújtó illetve bizonyos helyi, regionális adottságok szerencsétlen keverékének volt következménye. A gazdasági átalakulással, a helyi Rizling Tsz. 1992-es csődbe menetelével a munkanélküliség 30%-ra emelkedett a faluban.¹⁹ Ráadásul a település Csongrád megye szélén, Szegedtől körülbelül 50 kilométerre fekszik. Hiába esik hozzá lényegesen közelebb Kiskunhalas vagy Kiskunmajsa, a nehezen elérhető megyeszékhelyhez köti a legtöbb kapcsolat.²⁰ A Duna-Tisza közti homokhátság, amelyhez Pusztamérges is tartozik természetföldrajzilag meglehetősen rossz adottságú terület,²¹ kizárólag az intenzív növénykultúrák számára alkalmas. Ezekre és az ezeket gondozni képes kisebb méretű gazdaságokra viszont alapvető csapást mért a szocializmus kollektív gazdasága. Mára a mezőgazdasággal foglalkozó generáció döntő része nyugdíjas korú, akik számára csak kiegészítő bevételt jelent a mezőgazdaság. A régióban nyilvánvalóvá vált 1990 után, hogy szabadpiaci körülmények között a mezőgazdaság csak a lakosság töredékének tud megélhetést nyújtani.

¹⁵ <http://www.webkontakt.hu/kapolcs> [2003.01.14.]

¹⁶ -boda-nyulasi-: Rejtőzködők. II. Káni Filmfesztivál. MaNcs, 1999.07.15.; n.n.: Kán-aán, avagy újjáéled egy halott baranyai falu. Turizmus online IV/30-31. <http://www.turizmusonline.hu>

¹⁷ <http://www.dunaszekcso.hu/idegenf/pdezso.html> [2003.01.19.]

¹⁸ A program Tomáš Harabiš nevéhez kötődik. További információ: <http://www.valasske-kralovstvi.cz> - A jelenségre Jana Noskova (Brno) hívta fel a figyelmemet.

¹⁹ Koldusboton a pusztamérgesiek. Délvilág, 1990. 11. 28. Lásd még Povedák István írását!

²⁰ Lásd Dormán Helga írását!

1990-ben a helyi iskola egyik tanára, Börcsök Antal lett a falu polgármestere. A polgármester vezette dinamikus településfejlesztés három szinten nyilvánult meg: az infrastruktúra fejlesztése mellett munkahelyteremtésre illetve az önidentitást és külső azonosítást egyaránt segítő szimbolikus fejlesztésre koncentráltak. Áttekintve a falu elmúlt évtizedét nyilvánvaló, hogy a siker a világos távlati jövőkép és a lehetőségek kreatív, rugalmas felhasználásából született.²² A 'pusztamérgesi csoda' során először az infrastruktúra fejlesztésre fordítottak gondot: a falu minden utcáját szilárd burkolattal látták el illetve megteremtették a vezetékes gázszolgáltatást. A gyorsan fogyatkozó, periférikus település számára az otthonteremtés segítése és a munkanélküliség enyhítése központi fontosságú volt. A faluban jelképes 1 forintért lehetett közművesített telket kapni. Börcsök Antal a válság tetőpontján többszáz levelet küldött különböző európai országokba pusztamérgesi befektetésre bízva vállalkozókat. Ennek hatására építette meg a Fattoria Oca Bianca Ungeria Kft. a faluban zöldmezős beruházként modern szárnyasvágóhidját.²³ 1996-ra épült fel az elsősorban mezőgazdasági profilú középiskola Pusztamérgesen. Észak-Rajna Wesztfália tartománya támogatható oktatási programok után kutatva talált rá a mindig új lehetőségeket kereső falura és támogatta az iskola felépítését 1.5 millió német márkával. Annak ellenére, hogy a helybeliek jelentős kétkezi munkával is támogatták az építkezést, eleinte sokan kétségbe vonták, hogy a település képes lesz eltartani egy önálló középfokú oktatási intézményt.²⁴ A környékből jelentős diákságot vonzó középiskola azonban ma már, mint beruházás – főképp mint legnagyobb foglalkoztató - sikeres. Emellett kiváló helyszín szakmai rendezvényeknek, és nem utolsósorban szimbolikusan is jelentősen növelte a település súlyát.

A vonzó falukép megteremtése érdekében a környezet szépítésére is gondot fordítottak: az önkormányzat a '90-es évek óta jelentős ingyenes víztámogatást nyújt azoknak, akik rendben tartják házuk előkertjét. A virágosításra helyi versenyt is hirdettek. A mozgalom sikere után a falu megnyerte

²¹ Lásd Fűköh Dániel írását!

²² A kettő keverékének legjobb példája az, ahogyan a polgármester tombolán nyert londoni utazását is a településfejlesztéssel kapcsolta össze. A brit nagykövetségen keresztül már utazása előtt angliai testvértelepülést kezdett keresni, majd Londonban fogadták az Önkormányzatok Nemzetközi Szövetsége irodájában. (Becsei Péter: Pusztából kiáltott szó. Délmagyarország 1994.01.12.)

²³ A településen nincs különleges, rendkívüli hagyománya a szárnyastartásnak. A vágóhid mellett sok más befektetés is elfogadható lett volna a falunak. Ebben az esetben is a távlati településfejlesztés az adódó lehetőségek rugalmas használatát figyelhetjük meg.

a Virágos Magyarország versenyt,²⁵ majd az ország képviselőjeként Európa harmadik legvirágosabb településévé választották.²⁶ A rendezett környezetnek köszönhetően az Európai Falufelújítási Díjat is elnyerte.²⁷

[14.]

A külső körülmények mellett a falu vezetése igyekezett ünnepi, rituális rendet teremteni és azt hatékonyan kommunikálni. A szerző is ennek kapcsán figyelt fel a településre az 1990-es évek közepén. Ekkor tűnt fel az, ahogy gazdasági stagnálás közepette a település markáns módon fogalmazza meg közösségi kommunikációját, mutatja be elért eredményeit. Pusztamérges ekkoriban rendszeresen szerepelt az országos sajtóban az előbb említett rendszeres fesztiváljaival. Ezek mellett itt rendezték meg először a Pusztanevű magyar települések találkozóját, de helyszínt adott a falu rallynak és a Magyarország legerősebb embere rendezvénynek is. Már a kezdet kezdetén világos volt, hogy a település vizsgálata kapcsán lehetőség lesz a kultúra dinamikus, nyitott felfogásának alkalmazására, egy új kultúratudományi szemlélet használatára. A jól megfogalmazott kommunikáció és a kreatív hagyományteremtés a településfejlesztést sajátos egészben látó, megvalósító helyi gondolkodásmódot feltételeztek. Ilyen előzmények után egyáltalán nem volt meglepő, hogy Börcsök Antal polgármester szívesen fogadta kutatócsoportunkat.

Pusztamérges a fenti sikereket kiemelkedő módon kommunikálta, ráadásul szakértői segítség nélkül, jó megérzéssel, kreativitással. Nemcsak az országos elektronikus médiában, de napilapokban, folyóiratokban, szakmai újságokban illetve tudományos kiadványokban is felbukkan a „sikeres önkormányzat” iskolapéldájaként.²⁸ A beszámolók minden esetben idilli állapotokat tárnak elénk, és valóban, a településfejlesztés szemszögéből hatalmas változások történtek, Pusztamérges sikere elismerésre méltó és példaként emlegetett. Kötetünk a kvalitatív terepmunkának köszönhetően feltárja ezen változások hátterét. Igyekszünk rámutatni azon társadalmi és kulturális feszültségekre is,

²⁴ N. Rác Judit: Tanfalu lesz Pusztamérges. Délmagyarország 1997.06.30.

²⁵ Bátyi Zoltán: Pusztamérges eurovirágai. Délmagyarország 1997.08.02.

²⁶ Nagy Netta: Virág- és kertkultúra három Szeged környéki településen. Szakdolgozat, SzTE Néprajzi Tanszék, 2000.

²⁷ n.n.: Egy Oscar-díjasközség: Pusztamérges. Napi gazdaság 1997.07.24. A falufelújításhoz lásd European Association for Rural Development and Village Renewal (ARGE) - <http://www.dorferneuerung.at/arge>

²⁸ Az hatalmas mennyiségű írásból mindössze néhányat említve: Táll Éva: Pusztamérges, egy sikeres önkormányzat. In: Bódi Ferenc-Bóhm Antal (szerk.): Sikeres helyi társadalmak Magyarországon. Agroinform, Bp., 2000. 121-146.; n.n.: A falusi turizmus. In: Hajdú Endre (szerk.): A turizmus főbb termékei és szolgáltatásai. Bp., 1999., 31-39.; Szabó Bernadett: A falusi turizmus helyzete és sikeres megvalósítása Pusztamérgesen. diplomadolgozat, DATE, Debrecen, 1999.; Kónya Katinka: A falusi turizmus fejlődése. Pusztamérges, mint iskolapélda. Szakdolgozat, JATE, Szeged, 1999.

melyek óhatatlanul fakadtak a fejlesztéshez szükséges határozott központi akarat illetve az ezeket önerőből finanszírozó és ebbe belefáradó lakosság nézeteltéréseiből.²⁹ Mindezek oda vezettek, hogy munkánk elkészültekor már egy lezárt folyamatról írunk: a 2002. évi önkormányzati választások eredményeképpen már nem Börcsök Antal irányítja a települést.

Néhány tanulság

Vizsgálatainkhoz három központi fogalmat választottunk: a falusi turizmus, a megalkotott hagyományok és a helyi identitás kapcsolatát kutattuk. Megfigyeléseink szerint 1990 után számos helyi közösség igyekezett olyan módon újrafogalmazni és kommunikálni önképét, hogy az minél eredetibb és egyedibb, szakterminussal autentikusabb legyen. Az önkép építését számos helyen valamilyen marginális unikum megtalálásával érték el. Számos helyen a paraszti kultúra valamely már eltűnt eleme lett ez a fellelt erőforrás. Ez nem magyar sajátosság, megfigyeléseink szerint periférikus területeken követett megoldás.³⁰ Ahol történeti, természeti vagy kulturális sajátosság nem volt, ezen egyediséget kognitív „építéssel”, ritualizációval, megalkotott ünnepekkel lehetett gyorsan megvalósítani. Nyilvánvalóan a visszakapott önkormányzatiság nagy felelősséget hárított a települések vezetőire: immáron helyben kellett megfogalmazni, mi is egy adott település sajátossága, melyek azok az okok, amelyek miatt érdemes helyben maradni illetve idelátogatni. Ez sokszor nemcsak a külső adottságok, az infrastruktúra fejlesztését indukálta, de egy újfajta vagy újrafogalmazott érzelmi kötődés, valahová tartozás kimunkálását, artikulálását befelé és egy határozott kép kommunikálását kifelé. Megközelítésünk szerint e rítusok és ünnepek, melyek hagyománnyá válnak, tehát a kultúra ezen elemei nem maguktól keletkeznek, nem közösségi alkotások, nem általánosan elfogadottak és végképp nem valamely primordiális, lélekbe égetett, genetikailag átörökített elemek. Linnekin szerint „a hagyomány mint öntudattal kezelt kategória, szükségszerűen megalkotott. ... A kulturális identitás megalkotásáról vagy hagyományalkotásról

[15.]

²⁹ A kommunikált, széles körben ismert Pusztamérges-kép és jelen írásunk viszonya reményeink szerint hasonlatos a turista számára elérhető kultúra és a helyi valóság MacCannell által előtér-háttérként leírt viszonyához. Dean MacCannell: *The Tourist. A New Theory of the Leisure Class*. Schocken, New York, 1976. 91-107.

³⁰ Pusztai Bertalan: Vallás, turizmus, kulturális másság. A vallási különbözőség mint turisztikai erőforrás Finnországban - megjelenés alatt Fejős Z. - Szijártó Zs. (szerk.): *Helyeink, tárgyaink, képeink* c. kötetben.

beszélni nem más, mint hangsúlyozni, hogy a kultúra az emberi tudat dinamikus terméke, amely az adott kontextus szerint állandóan újraalkotott.”³¹ E kultúrafelfogás szerint a kultúra természetesen nem írható le, hanem *pusztán* és *sokkal inkább* értelmezhető, illetve kísérlet tehető az értelmezésére. Felfogásunk szerint a kultúra megalkotását - elvesztve és elvetve immár a romantikus elképzeléseket - egymással versengő személyek illetve érdek-, hatalom-, dominancia- és célközösségek hajtják végre. Ilyen módon konkrét terepmunkánk esetében természetesen adódott, hogy a közösség rituális, ünnepi megnyilvánulásaira illetve kommunikációjára mint megalkotott, valamely konkrét célt szimbolikus módon szolgáló jelenségekre tekintsünk.

A település rítusaira, ünnepeire, szimbólumaira azért is irányult figyelem, mert ezen elemek alkotó akarattal és világos céllal viszonylag könnyen megteremthetők. Vizsgálataink egyik fontos tárgya a helybeliek és a kultúratudomány bevett szóhasználata szerint tehát a ‘hagyományok’ voltak. Elemzésüket az esztétikai kultúrafelfogás szemszögéből talán profánnak, destruktívnak tűnő, az antropológiai kultúrafelfogás szerint konstruktivista megközelítéssel³² hajtottuk végre. Épp e kettősség miatt nem lehet majd kötetünk Pusztamérgesen identitásépítő, ám lehet kultúraelemző - ami, figyelembe véve a tudomány célját, elfogadható.

Különös kegyelemben részesültünk azáltal, hogy a pusztamérgesi hagyományoknak valóban nem volt semmilyen előzménye. Ez segített bátran megfogalmazni azt, hogy felfogásunk szerint a ‘90-es évek falunapjai, ünnepei nem írhatók le a hagyományőrzés fogalmával, hanem szabadon emelnek át egykor létezett elemeket vagy teremtenek új kulturális jelenségeket alapvetően más céllal, más funkcióban. Ahogy Regina Bendix írja: „A hagyományokat mindig a jelenben definiálják, és akik ezt megteszik, azokat nem érdekli, hogy a kutatók eredetinek találnak-e egy adott fesztivált vagy művészeti alkotást vagy sem, hanem csak az érdekli, hogy ezekkel elérik-e azt, amit el akartak érni.”³³ Hiba lenne ezt nem észrevenni és nem kérdezni rá ezen célokra.

[16.]

³¹ Idézi Rodrigo de Azeredo Grünwald: Tourism and Cultural Revival. Annals of Tourism Research vol. 29/4. 2002. 1011.

³² Thomas Schweizer: Epistemology: the Nature and Validation of Anthropological Knowledge. In: Bernard, H.R.(ed.): Handbook of Method in Cultural Anthropology. Sage, Alta Mira, 1998. 39-88.

³³ Regina Bendix: Tourism and Cultural Displays. Inventing Traditions for Whom? Journal of American Folklore 1989 (vol 102.) 132.

Úgy éreztük, a kultúratudomány politikuma, az etnográfiai nyersanyag sajátos használata,³⁴ illetve a kultúra és a hagyomány kérdéseivel kapcsolatban a műkedvelés és tudomány nagymértékű keveredése miatt a hagyományörzés fogalmának használata csak erősítette volna hamis tudatunkat, mely a valóság bizonyos (és a mindennapi emberek életét meghatározó) erőinek működését egyszerűen egy sajátos értékszempélet jegyében figyelmen kívül hagyja, mint értéktelent megvetően elutasítja, kikanonizálja. Minden bizonnyal a kutatás különös szerencséje, hogy Pusztamérgesen néhány ember kreativitásából megalkotott hagyományokkal találkoztunk, melyek eredetét még nem fedi hosszú múlt, és így bátran mertünk új értelmezési keretet keresni.³⁵ Remélem írásainkból világos lesz, hogy nagyra becsültük ezt, a végső célját a helybeliek életének jobbításában látó kreativitást, tettekeszséget, és a megalkotott hagyomány nem negatív, értékelő fogalom szóhasználatunkban.³⁶

Áttekintve az újonnan kialakult vidéki fesztiválokat néhány alapvető sajátosságot már most meg tudunk állapítani. A legtöbb rendezvény *kulináris jellegű*: úgy tűnik egészen kiváló és nagyszabású programokkal (Művészetek Völgye, Visegrádi várjátékok) lehet csak olyan fesztivált szervezni, mely nem valamilyen enni- vagy innivaló körül forog. Ez elsősorban többé-kevésbé tájjellegű, helyi tradícióval bíró *étek 'kötését',³⁷ szimbolikus lefoglalását*, sőt - a versengő autentikus dinnyefesztiválokra vagy halászléfőző versenyekre tekintve - *keisajátítását* jelenti. Az elsődleges cél ebben az esetben a település azonosításához egy nyilvánvaló, íncsiklandozó, jó emlékeket ébresztő *szimbólum megalkotása*. Az ételek természetesen úgy is kapóra jönnek, hogy meg lehet vele etetni a legfőbb célpontot, a turistát, akiben az egyre kevésbé ígéretes mezőgazdaság helyett a megélhetés forrását látják. Megvizsgálva e fesztiválokat nyilvánvaló, hogy bármilyen étel vagy élelmiszer lehet ilyen azonosítás forrása, ezért van uborka-, tarhonya vagy dinnyefesztivál is a kiadós halászlevek vagy éppen

³⁴ James Clifford: Introduction: Partial Truths. In: Clifford, J. - Marcus, G. (eds.): Writing Culture: the Poetics and Politics of Ethnography. Univ. of California Press, Berkeley, 1986. 1-26.

³⁵ A más, esztétikai alapú és így véleményünk szerint óhatatlanul téves értelmezés egyik példája, ahol a kutató szereptévesztve válogatja szét a 'hagyományost' és az 'újat', az 'értékest' és 'értéktelent': Papp József: A hagyományébresztő falunapokról. Ethnica III/4. 2001. 127-128. A jelenségekhez nem normatív kritikával közelítő, a folklór és turizmus kapcsolatának antropológiai elemzéséhez lásd Fejős Zoltán: Folklór és turizmus. In: Mohay T. (szerk.): Közelítések. Debrecen, 1992. 337-346.

³⁶ Tettük mindezt annak ellenére, hogy a szakirodalom szerint szinte elkerülhetetlen a megközelítést sértőnek érző értelmezés, az úgynevezett „benszülött kritika” (native critique). Briggs, Charles L.: The Politics of Discursive Authority in Research on the „Invention of Tradition”. Cultural Anthropology vol. 11. 1996/4. 435-470.

³⁷ Az ételek 'kötése' szinte áruvédjegyet alakít ki. A Pusztamérgestől 50 kilométerre lévő szeged-alsóvárosi Paprika vendéglő szórólapján például már azt olvashatjuk: „Bográcsos kakaspörkölt - az ízelet Pusztamérges többszörös okleveles kakasfőző bajnoka garantálja!” (2001)

kakaspörkölt mellett. Sőt, úgy tűnik, mivel a *lokalitás hangsúlyozása*, a *helyi hagyományokra hivatkozás* fontos ‘verbális attribútumai’ ezen fesztiváloknak, az olcsóbb, egyszerűbb, közismertebb - folytatva az asszociációs sort: paraszti, népi, hagyományos, ősi - ételek kiemelt szerepet játszanak. (Igaz ezekhez könnyebb is versenyzőket találni!) Az ételek, élelmiszerek helyi kötődése természetesen viszonylagos. Minden bizonnyal előfordulnak kiemelkedő helyi termesztési tapasztalatra alapozott fesztiválok, de számos esetben más játszik meghatározó szerepet. A Csabai kolbászfesztivál nyilvánvalóan a *helyi élelmiszerfeldolgozó iparra* is épít a kezdetektől. Ez valószínűleg megmaradását is biztosítani fogja, hiszen olyan gazdasági környezetbe ágyazódik be, mely érdekelt lesz fenntartásában.³⁸ A *fesztivál* tehát *reklámbordozó, pénzteremtő* rendezvény lehet néhány év után. Számos esetben azonban a hagyományalkotás belső logikája világosan látszik és a szervezők valamely *nem foglalt, közönséges, de helyben sem különösebben fontos eledelt* választanak ki tárgyul. Ilyen például Pusztamérges esetében a káposzta. Itt is készítettek természetesen töltött káposztát, mint oly sok helyütt másutt, de semmilyen különleges helyi termesztési vagy készítési sajátosság nem ismert. Ennek ellenére, az érdeklődő média az *esszencializmus nyelvtenát és vonzását* megérezve szinte minden alkalommal megkérdezi a polgármestert, hogy milyen is „a pusztamérgesi töltött káposzta”.³⁹ Mivel a versenyen sokan különleges egyéni ötletekkel rukkolnak elő, nem lenne meglepő, ha évek múltán ezek valamelyike válna „az autentikus mérgesi káposztává”.⁴⁰

A fesztiválok esetében egy *sajátos, tagolt nyelvten* tapintható ki. E nyelvten, nevezzük ‘receptnek’, nem tudományos elemzések eredménye és tanulsága, hanem általában egy-két intuitív és kreatív személynek, Pusztamérgesen Böröcsök Antalnak köszönhető. Az ötletgazdák, szervezők felismerik a *turizmus globális trendjeit* és azt, hogy abból helyben mi valósítható meg. Ilyen többek között az is, hogy a tagadhatatlanul dezintegrálódó és individualizálódó későmodern társadalomból sokan keresik és

³⁸ Erről tanúskodik a Békés Megyei Hírlapnak a 2001-es fesztiválra megjelentetett magazinja is, mely rövid bevezető és a program után 16 oldalnyi, néhány esetben kifejezetten a fesztivál közönségét megcélzó reklámot közöl. Csabai Kolbászfesztivál - A Békés Megyei Hírlap magazinja - 2001.10.13.

³⁹ Például: Kóstoljuk meg Magyarországot! Magyar ATV 2001.08.11. Természetesen a zsűri is érzi e fesztiválok nyelvtenát, és így lenyűgözi a ‘kötődés’, a ‘mély tradíciókból’ merítés. Éppen ezért valószínű, hogy a terepkutatás közben, a 2001-es káposztafőző versenyen résztvett, Tattari (*finn* hajdina) elnevezésű nemzetközi csapatunknak a káposzta „összeurópai hagyományairól” ‘kreatív módon’ megalkotott kis bemutatója is hozzájárult az egyik különdíj elnyeréséhez.

⁴⁰ Párhuzamként elég talán csak a mesztegnői rétesfesztivál némelyik, idővel majd „hagyományossá” váló receptjét idézni: déligyümölcsös-, sült cukorrépa-, csirkehúsos-, csokoládés rétes.

fogadják el az egynapos menekülést valamilyen képzeletbeli ellen-világba.⁴¹ Ezt világszerte felfedezte és kihasználja a turizmusipar. Ebből fakad a *bensőségeségre, lokálisra, ősi múltra, autenticitásra, természetközelségre* törekvés, ezt hangsúlyozó diskurzus⁴² napjaink helyi fesztiváljai és az ennek szolgálatában álló megalkotott hagyományok esetében.⁴³ Az autenticusságra törekvés természetesen eltérő mértékű. Néhol rendkívül erős a kontroll: Csempeszkopács Középkori Vásárnapján külön felügyelő terelgeti ki a vásárból az oda nem illő árusokat, mert „nagyon fontos, hogy igazi középkori hangulata legyen a vásárnak.”⁴⁴ Ezt nem mindenütt érzik ennyire fontosnak. Pusztamérgesen a helyi népdalkör mellett például fellép a Happy Jumpers ugrókötél csoport is - az ‘autentikus kultúra’ csak egy felhasznált elem a kreatív rendező kezében.⁴⁵ Mindenütt megfigyelhető azonban, hogy a rendezvények elemei megvalósításukban „hagyományos” formákat követnek.⁴⁶

Az ‘autentikus’ fogalma szemmel láthatóan mindig *abszolút és értéktelített* fogalomként jelenik meg e helyi fesztiválok esetében. Áttekintve például a táj kreatív átformálását, átépítését célul kitűző pusztamérgesi Homok 2000 programra⁴⁷ érkezett véleményeket, világos, hogy ezen diszkurzív térben az autentikus múlt, környezet, növényzet, sőt a – nehezen értelmezhető – „autentikus személyiségek” vagy „autentikus lovak”⁴⁸ (sic!) is mást és mást jelentenek. Az autentikus abszolút értelmezésében nem világos a kiindulópont: honnan kezdődik az időszámítás, mi az origo-pont. Van, aki a „nomád magyar életforma” megidézését érzi autentikusnak és ezért a félsivatagi hatást erősítené fel a

⁴¹ Az autentikus élményre vágyó turistáról: MacCannell 1976. 91-107. A posztmodern és a turizmus összefüggéseire Michael Pretes: Postmodern Tourism. Annals of Tourism Research vol. 22. 1995/1. 2-4. A turizmus ellenvilág voltához lásd Szijártó Zsolt: A turizmus mint menedék. Képek és elképzelések a Káli-medencében. In: Fejős Z. - Szijártó Zs. (szerk.): Turizmus és kommunikáció. Bp.-Pécs, 2000, 7-22.

⁴² Ezt főképp a „hagyományteremtő szándékkal”, a néhány éves, de „immár hagyományos” nyelvi formulák illetve a kanonizált folklórból merítő kísérőrendezvények is jelzik. Autenticusság, folklór és turizmus kapcsolatáról lásd Fejős 1992.

⁴³ Talán röviden érdemes arra is utalni itt, hogy az egy-két napra ‘ellenvilágba’ menekülő turisták mellett létezik egy ‘tartósan menekülő’ szűkebb kör is, akik ezen események rendszeres meghívottjai, az autentikusnak tartott múlt ‘hivatásos’ képviselői: szittyá lovasok, solymászok, íjászok, stb. Tevékenységük, életmódjuk, múlt és jelen értelmezésük antropológiailag még nem vizsgált.

⁴⁴ Az ünnep ellenőre a helybeli iskola nyugdíjas történelem tanára. Szanyi Gyöngyi: Csempeszkopács: visszatérés a 13. századba. Középkort vegyenek. Üzleti7 2002.06.10. A „néprajzi fundamentalisták” (Jan Pargac kifejezése) kontrolljához és kanonizációs tevékenységéhez lásd Jan Pargac: Folk Festivities as a Factor in Ethnic, Regional and Local Identity and Integrity. In: Pargac (ed.): Cultural Symbols and Ethnic Consciousness. Inst. of Ethnology, Prague, 1998. 44.

⁴⁵ Bendix többek között a kreatív személyiségek vizsgálatára is felhívja a figyelmet. Bendix 1989. 132.

⁴⁶ Ehhez lásd Gerháth Györgyi írását!

⁴⁷ Lásd Villi Tamás írását!

⁴⁸ Mihály Árpád, Homok 2000 projekt, kézirat, 11.

Pusztamérgezt körülvevő tájban.⁴⁹ Van, aki viszont rámutat, hogy a pusztásodás antropogén hatás a területen, mely egy pontos időszakhoz köthető.⁵⁰

Az autentikus múlt kreatív keresése másképp is megfigyelhető Pusztamérgezen. A *homok - puszta - nomád* gondolati kört folytatva, a megfelelő múlt keresésekor a 13. században erre a vidékre betelepült kunok tűntek alkalmas kiindulópontnak. Az 1902-ben létrejött, röviddel később önállósult, eleinte gyorsan fejlődő községről az 1930-as években azt olvashatjuk: „Pusztamérgecs történelme ősi múltba nyúlik vissza. Hajdani neve Asszonyszállása, mely nevet onnan kapta, hogy Kun László király itt is megszállt mulatni kun asszonyaival.”⁵¹ A település ‘90-es évekbeli arculatformálása, kommunikációja számtalan ponton épített erre a hiedelemre.⁵² A rövid történeti összefoglalások, a faluról szóló újságcikkek minden alkalommal megemlítik, hogy valójában itt nem egy alig száz éves településsel van dolgunk, „mivel Kun László idejében itt már település volt és a király ide járt mulatni”.⁵³ Nemcsak a buszmegállót fedi kunsüveg formájú tető, de a falu 1994-ben megalkotott címerében is kun ruhás lány áll. Ismerve a hagyományalkotás sajátosságait, érdemes alaposabban utánanézni a mulatozó kun asszonyoknak és Asszonyszállása pusztának. Visszafelé haladva az időben az első jogos kérdés az, mikor lett az egykori Asszonyszállásából Mérges puszta a terület elnevezése.⁵⁴ A török kori összeírások, jegyzékek tanulsága szerint ez a változás azonban nem érhető tetten, a két elnevezés: Asszonyszállása puszta és Mérges puszta nem egymást felváltó elnevezések. Az 1570-ben Szeged kezén lévő pusztákat felsoroló jegyzékben Asszonyszállása és Mérges külön szerepel.⁵⁵ Emellett a kutatások szerint a török kori Asszonyszállása puszta lényegesen kiterjedtebb volt, mint a

[19.]

⁴⁹ „A program lényege ... a táj eredeti arculatának visszaállítása (homokvilág, félsivatagi növénykultúra) ...” Tóth József véleménye, Homok 2000 projekt, kézirat.

⁵⁰ „Figyelembe kell venni, hogy az Alföld nagy részét hajdan tölgyesek borították, és a fás takaró csak a vízjárta területekről hiányzott. A jelenlegi homokos területek több évszázados emberi művelés eredményei: legalábbis másodlagosak.” Rácz István véleménye, Homok 2000 projekt, kézirat.

⁵¹ Grüner Fülöp: Pusztamérgecs község története. h.n., é.n. 4. A rendkívül frappáns helyi mítosznak korábbi említése nem ismert, a legfontosabb néprajzi összefoglalókban a hiedelem nem szerepel: Bálint Sándor: A szögedi nemzet. I. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1974/75-2. 199-200.; Juhász Antal: A szegedi táj tanyái. MFMÉ 1982/83-2. 144-149.

⁵² Lásd Kása Anita illetve Villi Tamás írásait!

⁵³ S.L.: Követhető példa: Pusztamérgecs. Több lábon élni. (Interjú Börcsök Antallal) Kiáltás 1997.06.17.

⁵⁴ A falu népszerű történeti összefoglalóiban az újabb Mérges nevet ahhoz kötik, hogy a terület Mérges nevű nemesi család birtoka volt. Az elnevezés eredete azonban ennél valószínűleg prózaibb. Inczeffi Géza szerint olyan területet jelöl, ahol az állatok számára mérgező növények teremnek. Inczeffi Géza: Szeged környékének földrajzi nevei. Nyelvtudományi értekezések 22. Akadémiai: Budapest, 1960. 61.

⁵⁵ Fenyvesi László: A Kiskunság a török időkben. In: Fazekas I. - Szabó L. - Sztrinkó I. (szerk.): A Jászkunság kutatása 1985. Kecskemét-Szolnok, 1987., 235.

mai Pusztamérges, legalábbis Pusztamérges és Kígyópuszta területét jelentette,⁵⁶ illetve a kiskunmajsai határtól a szegedi határig terjedt.⁵⁷ Az Asszonyszállása összetétel *-szállása* utótagja egyértelműen kun jelenlétre utal,⁵⁸ ám az *Asszony-* előtag minden bizonnyal nem a mulatozó kun asszonyok, hanem egy török előtti Mária patrocínium emléke.⁵⁹ A művészi imaginációban titokzatos asszonytelepüléssé változó Asszonyszállása⁶⁰ gondolatát a néprajztudomány határozottan elutasította.⁶¹

A helyi fesztiválok sajátossága, hogy egyfajta bizonytalanság miatt általában nemcsak a múltban, de a *jelenben* is keresik a *legitimitás* különböző *forrásait*. Békéscsabán kezdettől nagy hangsúlyt helyeztek erre: a mindenkori hatalom képviselői rendszeresen töltötték itt a kolbászt.⁶² Pusztamérgesen nemcsak a körzet országgyűlési képviselőjét szokták meghívni, de a zsűribe legtöbbször belekerült olyan ismertebb személy, aki legitimáció mellett a sajtó érdeklődését is biztosíthatta.⁶³ E fesztiválok napjainkban már nem állnak meg egyedül, egy-egy régió rendezvényeit igyekeznek összehangolni és együtt értékesíteni. E tudatosság, tervezés nyomán világos, hogy a „hagyományőrzőnek” tartott rendezvények legfontosabb célja kétségkívül a terület- és településfejlesztés. Ennek felismerésével a turizmusantropológia által már régebben azonosított dilemmához érkeztünk el: mi a turizmus hatása a fejletlen területeken: a kizsákmányolás új formáját⁶⁴ láthatjuk vagy a fejlődés lehetőségét.⁶⁵

[20.]

Az egyes *fesztiválok belső ritualizációja* jelzi, hogy a szervezők tisztában vannak az *ünnep* sajátosságaival. A turizmusban általános *leg-ek* keverednek itt a szent és profán elkülönítésére szánt *kitüntető attribútumokkal* és a *játékossággal*. Ennek kiváló példája nagyatádi Palacsinta sütő verseny, melynek fődjája a „Palacsintas király” címe. A győztesnek adományozott jelvények: a krómozott, gravírozott palacsintasütő és a hímzett kuktasapka. Jelen van természetesen a leg-ek vonzása is: van palacsinta

⁵⁶ Hatházi Gábor: Halas kun székközpont és magyar város a középkorban. In: Ö. Kovács J. - Szakáll A. (szerk.): Kiskunhalas története 1. Kiskunhalas, 2000. 211., 244.

⁵⁷ Szegfű László: A ruzsai táj története a török kor végéig. In: Marjanucz L. (szerk.): Ruzsa története és népelete. Szeged, 2001. 59.; Szegfű László: A kezdetektől a 18. század végéig. In: Juhász A. (szerk.): Öttömös. Öttömös, 1998. 45.

⁵⁸ Hatházi 2000. 244.

⁵⁹ Inczeffi 1960. 9.; Hatházi 2000. 244.

⁶⁰ Mihály Árpád - Homok 2000 projekt. Kézirat, 12. A tervről lásd Villi Tamás írását!

⁶¹ Andrásfalvy Bertalan kéziratosa véleménye. Homok 2000 projekt, kézirat, 1999.

⁶² (malatyinszki): Kolbásztöltő kamarások. Üzleti7 2002.11.04.

⁶³ A.T.J.: Havas (Henrik) kalandja a kakassal. Délmagyarország 2002.09.23.

⁶⁴ Edward M. Bruner: Of Cannibals, Tourist and Ethnographers. Cultural Anthropology vol. 4. 1989. 438-445.

⁶⁵ Összefoglalását adja Dennison Nash: Anthropology of Tourism. Pergamon, 1996. 19-38.

sütő gyorsasági verseny, palacsinta feldobó verseny, palacsinta különlegességi verseny.⁶⁶ A ritualizáció tetten érhető a medgyesegyházi Dinnyefesztiválon is, melynek fődíja - némi képzavarral - a „Legtökösebb dinnyés” cím. Ezt az nyeri el, aki a legnagyobb és legszebb dinnyét hozza a versenyre. Emellett itt van ínycenc verseny - a legfinomabb és különlegesebb dinnyéből készült ételek között, de játékos dinnyefigura készítő verseny is.⁶⁷ A példákat még hosszan sorolhatnánk.

Epilógus

Kutatásunk során megvizsgáltuk, milyen feltételezésekkel, elképzelésekkel érkeztünk; milyen előzetes képet alakított ki a tudatos pusztamérgesi public relations tevékenység bennünk és milyen kép alakult ki a terepkutatás során. Mindezek újragondolása nyomán néhány olyan alapvető kérdést is azonosítani sikerült, melyek a kultúrakutatás egykori és jelen szerepének értékeléséhez fontosak. Meglepő volt megfigyelni, mit gondoltak rólunk helyi lakosok, a települési vezetők vagy éppen a fesztiválra a faluba sereglő média: milyen *etnográfia-kép* él bennük és mit gondolnak jelen kutatásunkról. A település vezetői minden bizonnyal a továbblépéshez vártak ismereteket, talán ötleteket kutatásunktól. De vajon ez-e a feladata tudományunknak? A kutatásról tudósító újságírók területfejlesztési előtanulmányokként mutatták be terepmunkánkat. Valóban ez a legfontosabb mozgatórugója a jelenre összpontosító kultúratudományi tanulmányoknak?

Vizsgálataink során folyamatosan elemeztük a település kommunikációját és a helyi hatalmi viszonyokat, mint olyan jelenségeket, melyeket nem hagyhat figyelmen kívül a mai empirikus kultúrakutatás. Mindenekelőtt azonban a hagyományok, hagyományalkotás jelensége, ennek kapcsolata a turizmussal illetve hatása a helyi öntudatra állt érdeklődésünk homlokterében. Nemcsak Pusztamérgest elemezve arra a következtetésre jutottunk, hogy a kultúra kutatása során korábban feltárt, leltárba szedett anyag kiemelt fontosságot kapott az ezredfordulón. A jelen közösségei nagyon szabadon és kreatív módon, döntően saját szempontjaik és céljaik szerint alakítják, használják a

[21.]

⁶⁶ http://www.somogytourism.hu/asztalioromok_palacsintasuto.asp [2002.10.30.]

⁶⁷ <http://www.medgyesegyhaza.hu/dinnye/inycenc.htm> [2002.10.30.]

kultúra korábban leírt jelenségeit. Az egykor rögzítők örököseinek ezt a folyamatot feltétlenül elemezniük kell.

* * *

Jelen kötet az Szegedi Tudományegyetem Néprajzi Tanszéke Helyi identitás, megalkotott hagyományok, falusi turizmus című kutatási programja (2001-2003) keretében készült. Létrejöttéhez alapvető segítséget nyújtott Börcsök Antal, Pusztamérges 1990-2002 közötti polgármestere. Együttműködésünk a kutatók által elképzelhető legideálisabb volt: teljes segítőkészsége mellett soha nem törekedett irányítani, terelgetni érdeklődésünket, befolyásolni értelmezésünket. Köszönet érte! A kutatást és publikálást segítette a CEEPUS program H-111-es hálózata és koordinátora, Barna Gábor (Szeged), a TEMPUS program és kordinátora, Bata Ágnes (Szeged) illetve az Oktatási Minisztérium Felsőoktatási Helyettes Államtitkársága és a Magyar Turizmus Rt. Pusztamérges belterületi térképét Fírbás Zoltán (Fírbás-térkép Bt.) bocsátotta rendelkezésünkre. A terepkutatás irányításában Hanneleena Savolainen (Ethnology, University of Turku, Finnország) és Tomislav Pletenac (Ethnology, University of Zagreb, Horvátország) kollégáim és barátaim vettek részt. A kötet elkészültében segítséget nyújtott még Varga Zsolt és Karancsi Zoltán. A Homok 2000 program elemeit ábrázoló grafikákat Mihály Árpád engedélyével közöljük. Az illusztrációk egy részét Karnok Csaba (Délmagyarország) bocsátotta rendelkezésünkre. Mindannyiuknak köszönjük segítségüket!